

BOJOVNÍCKY HROB Z CÍFERA (?) A POČIATKY GERMÁNSKEHO OSÍDLENIA SLOVENSKA¹

Igor Bazovský

Klíčové slová: Cífer (?), juhozápadné Slovensko, bojovnícky hrob, neskorá doba laténska/staršia doba rímska, počiatok germánskeho osídlenia

Key words: Cífer (?), south-west Slovakia, warrior Grave, Late La Tène/Early Roman Period, beginning of Germanic Settlement

Warrior Grave at Cífer (?) and Germanic Occupation on the Recent Territory of Slovakia

Some of the researchers consider the graves from Púchov-Ihrište and from Cífer, with uncertain finding conditions, as a proof of permeation of Germanic warriors into the area of Carpathian basin, already in late La Tène Period. Analysis of the finding conditions of the so called warrior grave from Cífer proves, that localisation, plausibility and so also the dating of this grave complex is doubtful.

ÚVOD

Problematika príchodu prvých Germánov na územie Slovenska je už desaťročia témou diskusií. Prichádza k nám prvá vlna germánskeho osídlenia až po roku 18 po Kr. v súvislosti s usadením družín Marobuda a Katvaldu na území medzi Moravou a Váhom, alebo došlo k prienikom menších skupín ešte pred týmto obdobím?

Elementy, ktoré sú typické pre východogermánsku oblasť sa objavujú na Morave od stupňa LTD1 (Čížmář 2003, 40). Na Slovensku sú zatiaľ podobné nálezy sporadické, črepy przeworskej kultúry sa našli na vyšinej polohe v Bratislave-Devíne a na sídlisku Liptovská Mara III, v objekte púchovskej kultúry, ktorý bol datovaný do stupňa LTD2 (Pieta 1982, tab. XLIV: 12; 2008, 53). Do tohto obdobia sú tiež datované germánske črepy z Bratislavy, ktoré majú analógie v Čechách a v oblasti przeworskej kultúry v južnom Poľsku. V tomto prípade ide asi skôr o časti importovanej nádoby, ako o doklad osídlenia (Čambal/Kovář/Hanuš 2013, 82). Niektorí bádatelia považujú hroby z Púchova-Ihrište a Cífer (Bóna 1963, 250–255; Godłowski 1993, 70; Luczkiewicz 2001, 33) za dôkaz prieniku germánskych bojovníkov do priestoru Karpatskej kotliny v neskorolátenskom období. V oboch prípadoch však ide o staršie nálezy s neistými nálezovými okolnosťami (Pieta 1974, 102, obr. 14; 2008, 53, obr. 23). Pritom P. Luczkiewicz (2001, 25) ich považuje za jediné hrobové nálezy z predrímneho obdobia v Karpatskej kotlině, ktoré možno s istotou pripísať germánskym bojovníkom.

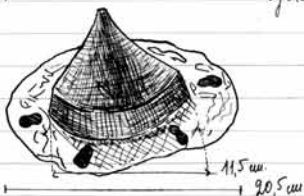

PUBLIKOVANIE NÁLEZOV Z ÚDAJNÉHO HROBU Z CÍFERA A NÁZORY NA JEHO DATOVANIE

Témou tohto príspevku je analýza tzv. hrobu z Cífer, ktorého lokalizácia, hodnovernosť i datovanie boli už v čase jeho publikovania otáznne. Predmety z údajného hrobu zakúpilo v roku 1931 Vlastivedné múzeum v Bratislave (dnešné Archeologické múzeum SNM). Ako prvý ich publikoval J. Eisner (1933, 208, tab. LXVII; XX: 1), ktorý uvádza, že zakúpené predmety pravdepodobne pochádzajú zo žiarového hrobu (obr. 1). Za súčasť hrobu jednoznačne považuje jednosečný meč, kovanie z pošvy meča a publikcu.

¹ Práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0491 a článok odznel ako príspevok na IX. protohistorickej konferencii, ktorá sa konala v Bratislave v roku 2013.

Obr. 1. Hrob z Cífera (?) podľa J. Eisnera (1933, tab. LXVII; LXX: 1). 1 – nožnice; 2, 4 – nože; 3 – meč; 5 – kopija; 6, 7 – nity; 8 – puklica štítu; 9 – kovanie pošvy meča; 10 – spona. Rôzne mierky.

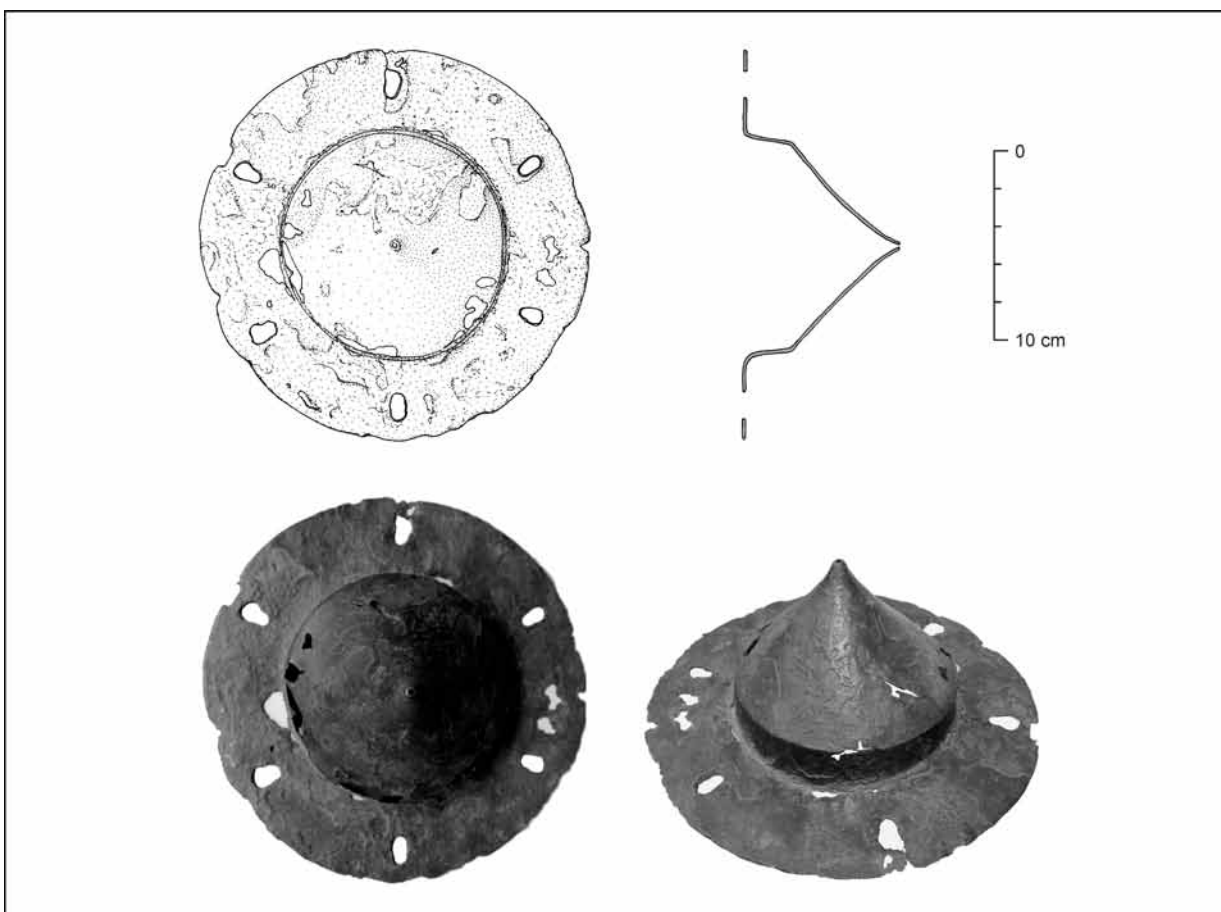
7152 n.č. 6710	26. IX. 1931	obr. 2:1		Cífera? okr. Púchova Bolo na cíferskom zámmu. Nálezisko ne- známe, pravdepodobne okolie Cíferu	Štipené od fj. Kolník n.č. 7568
7153 n.č. 6708	26. IX. 1931	obr. 3:1	výška 10,2 cm. 	ako u č. 7152	Ako u č. 7152 n.č. 7568
Inventárne číslo	Dátum	Predmet a jeho opis		Pôvod	Spôsob získania
7154. n.č. 6709	29. IX. 1931.	Obr. 5:1		Cífera? Ako u č. 7152	štipené od Kolníka n.č. 7568
7155.	29. IX. 1931.	Obr. 3:1		Ako n.č. 7152	štipené od f. Kolník n.č. 7568 <small>Zničené pri požári múzea 10. júna 1944</small>

Obr. 2. Zaevidovanie predmetov v inventárnej knihe SNM – Archeologického múzea.

Za pravdepodobnú súčasť hrobového celku označil oštep, nožnice, dva nožičky a bronzovú sponu s rámovým zachycovačom. Pri lokalizácii údajného hrobu uvádza, že pochádza „snad z okolí Cífera“. Nálezy považuje za najstaršie doklady prítomnosti Germánov na Slovensku a datuje ich do doby okolo začiatku nášho letopočtu (Eisner 1933, 209). Ako vidieť z publikácie J. Eisnera, hrobový celok a jeho lokalizácia sú neisté. Hrobom sa neskôr zaoberal I. Bóna (1963, 250–255), ktorý ho na základe spony s rámovým zachycovačom dotoval do druhej tretiny 1. stor. pred Kr. a dal ho do súvislosti s prítomnosťou germánskych žoldnierov v Karpatskej kotline. Na problematiku nálezu z Cífera poukázal vo viacerých prácach T. Kolník, podľa ktorého „sa zdá pravdepodobnejšie, že nález patrí až prvej germánskej vlne zo začiatku n. l.“ (Kolník 1971, 511; 1977, 143, obr. 1). Kriticky sa k hodnovernosti hrobového celku, jeho lokalizácii a datovaniu vyjadril aj J. Halagan (1991), ktorý vychádzal z údajov uvedených v inventárnej knihe Vlastivedného múzea (dnes Archeologické múzeum SNM). Napriek tomu je datovanie hrobu do neskorolátenského obdobia akceptované aj v novej literatúre (Godłowski 1993, 70; Luczkiewicz 2001, 26; Pieta 2005, 36, tab. VII).

PROBLÉM LOKALIZÁCIE A HODNOVERNOSTI HROBOVÉHO CELKU

Pri opätovnom skúmaní hrobového celku sme vychádzali z inventárnych kníh SNM, pretože iné informácie o jeho získaní sa v múzeu nenachádzajú. Niektoré predmety sú zaevidované pod dvoma rôznymi číslami. Príčinou je zničenie časti starej zbierky (vrátane časti nálezov z Cífera) po zásahu budovy múzea leteckou bombou počas druhej svetovej vojny. Zvyšná časť zbierky bola neskôr prečíslovaná. V súčasnosti sa v depozitári múzea nachádza štítová puklica, meč, dva nožičky a spona (staré inv. č. 7153, 7154, 7574, 7575, 7579, nové AP 6708, 6709, 6718–6720). Problematiká je samotná lokalizácia nálezu.

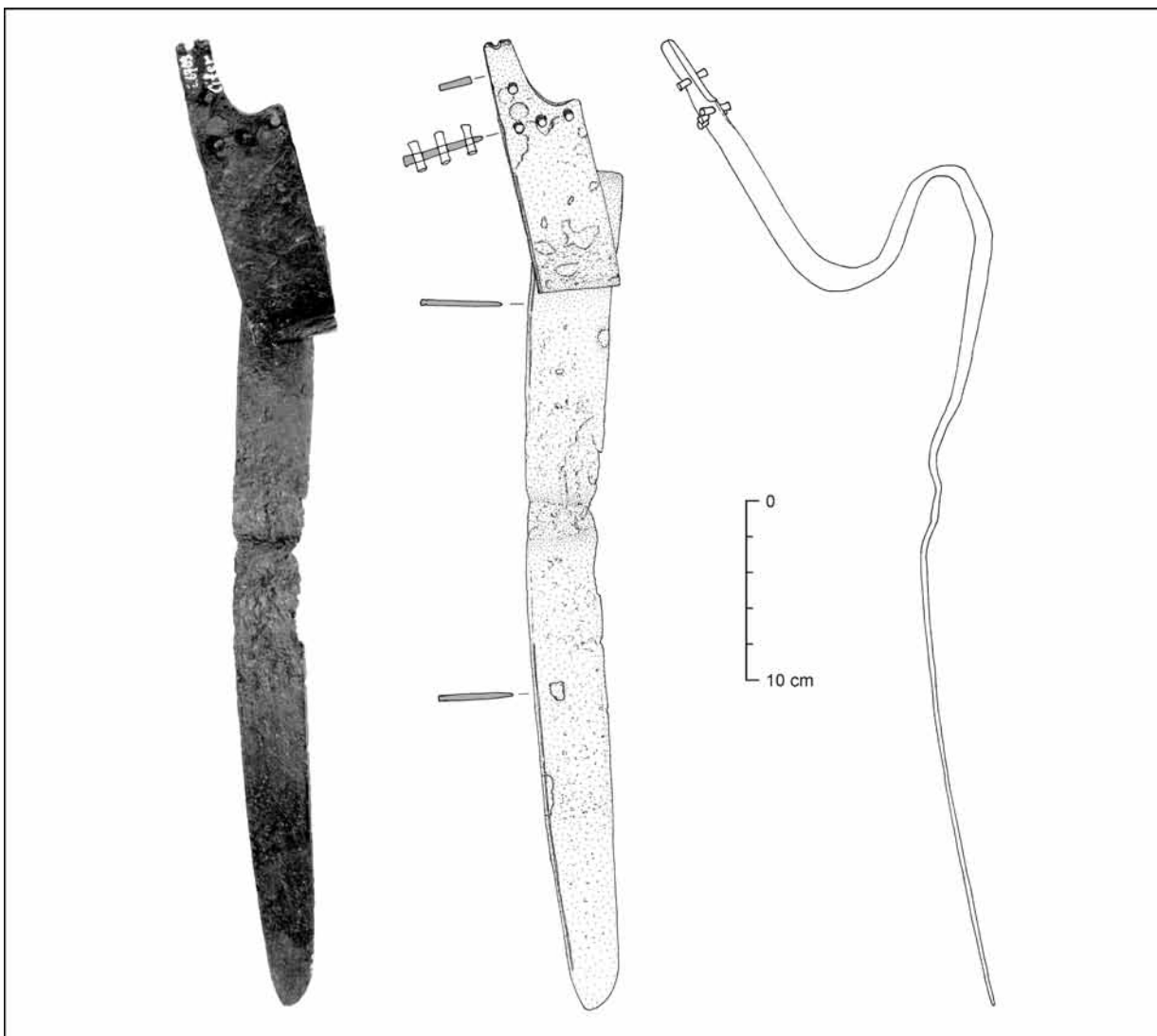

Obr. 3. Železná puklica štítu z Cífera (?).

V inventárnej knihe je pod lokalitou uvedené: „Cífer? okr. Trnava. Bolo na cíferskom zámku. Nálezisko neznáme, pravdepodobne okolie Cífera.“ Neistá je tiež spolupatričnosť nálezov k jednému nálezovému celku. Prvá časť predmetov z údajného hrobu bola zakúpená od firmy Kohn a do inventára zapísaná 26. a 29. 9. 1931 spolu so slovanskou sekerou. Tvorili ju tri železné predmety, a to štítová puklica, meč, nožnice (obr. 2; inv. č. 7153–7155). Druhá skupina predmetov bola zaevidovaná pod číslami 7568–7579 v roku 1932 a posledný zápis je 30. 3. 1932. Tvorili ju prevažne železné predmety ako kopija, štyri gombíky, dva nožíky, tri bližšie neurčiteľné predmety a bronzová spona s rámovým zachycovačom. Medzi zaevidovanými nálezmi sa nachádzala tiež bronzová dýka zo staršej doby bronzovej. Pri predmetoch je uvedené, že boli zakúpené od Kohna spolu s predmetmi prvej skupiny. Z uvedeného vyplýva, že nálezy zakúpené do Vlastivedného múzea tvoria veľmi heterogénny celok. Všetky predmety zakúpené od firmy Kohn majú ako lokalitu uvedený Cífer (?), aj keď pochádzajú z rôznych časových období. Ani v jednom zo súborov sa nenachádza kovanie z pošvy meča publikované J. Eisnerom, hoci mohlo byť zainventované medzi atypickými predmetmi, ktoré ešte neboli konzervované. Súčasťou hrobového celku boli teda jednoznačne len predmety z prvej skupiny zaevidovaných predmetov, z ktorých sa zachovala puklica a meč.

Puklica

Puklica vykazuje od stavu v roku 1933 viaceré poškodenia, okrem iného chýba špička hrotu (obr. 3). Má pomerne veľké rozmery. Priemer je 21 cm a výška 8,5 cm. K štítu bola pôvodne pripevnená šiestimi nitmi, ktoré boli rozmiestnené v pravidelných odstupoch od seba. J. Eisner (1933, 208, tab. LXVII: 6, 7) spomína štyri zachované nity so širokou hlavičkou. Nie je však isté, či patria k puklici. Tá má kónický tvar so zahroteným ukončením (*Dornschildbuckel*) a patrí typu Jahn 6, resp. Zielsing F1. Tento typ je rozšírený na pomerne rozsiahlom území, pričom jednou z oblastí jeho koncentrácie je juhozápadné Sloven-

Obr. 4. Deformovaný železný meč z Cífera (?).

sko. Na pohrebisku v Kostolnej pri Dunaji je práve tento typ najpočetnejšie zastúpený. Objavuje sa už v predrímskom období a pretrváva do stupňa B2, hoci ťažisko jeho výskytu je v stupni B1 (Droberjar 1999, 107; Zieling 1989, 86). Do tohto stupňa je datovaná aj väčšina slovenských nálezov.

Meč

V súvislosti s pohrebným rítom bol jednosečný meč pravdepodobne zámerne deformovaný a viacnásobne prehnutý (obr. 4). Podľa stôp na čepeľi bol pred tým, ako sa dostal do múzea čiastočne narovnaný. Pozdĺž tupého okraja čepele je po oboch stranách zdobený ryhou. Chýba časť rúčky. Na rúčke sa zachovali štyri nity na upevnenie dreveného alebo kosteného obloženia a zvyšok otvoru pre ďalší nit. Nity sú na koncoch ploché a mierne rozšírené. Súčasná dĺžka meča je 74 cm, pôvodná bola do 80 cm. Čepeľ meča má max. šírku 4,6 cm. Dĺžka nitov sa pohybuje od 1,7 do 1,9 cm, ich hrúbka je 0,5 cm. Jednosečné meče s podobne tvarovanou rukoväťou sa v nadkarpatskej oblasti vyskytujú už v predrímskom období (Łuczkiwicz 2000, 367). Na základe typológie M. Biborského (1978, 119–123) možno meč s Cífera (?) priradiť typu B, ktorý je datovaný do stupňa B1 a na začiatok stupňa B2. Od mečov tohto typu sa však líši väčšou dĺžkou a šírkou čepele. Tvarovo príbuzne meče sa vyskytli vo viacerých bojovníckych hrobch v Kostolnej pri Dunaji (Kolník 1980).

ZÁVER

Za doklady prítomnosti germánskych žoldnierov v Karpatskej kotline v neskorolátenskom období sú považované hroby z Cífera a Púchova-Ihrišťa, oba s neistými nálezoými okolnosťami. Analýza nálezoých okolností údajného hrobového celku z Cífera ukazuje, že jeho hodnovernosť, lokalizácia i datovanie sú pochybné. Súčasťou hrobu sú jednoznačne len dva predmety, meč a puklica štítu, ktoré možno datovať len širšie, teda do obdobia od neskorej doby laténskej po staršiu fázu staršej doby rímskej.

LITERATÚRA

- Biborski 1978* M. Biborski: Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej. *Mat. Arch.* 18, 1978, 53–165.
- Bóna 1963* I. Bóna: Beiträge zur Archäologie und Geschichte der Quaden. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 15, 1963, 239–307.
- Čambal/Kovár/Hanuš 2013* R. Čambal/B. Kovár/M. Hanuš: Najstaršie germánske nálezy na území Bratislavy (Die ältesten germanischen Funde auf dem Gebiet Bratislava)? *Zbor. SNM.* 107. *Arch.* 23, 2013, 79–84.
- Čižmár 2003* M. Čižmár: Laténske sídlisťe v Bořitově. Latènezeitliche Siedlung in Bořitov. *Pravěk. Suppl.* 10. Brno 2003.
- Droberjar 1999* E. Droberjar: Dobřichov-Piřhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Praha 1999.
- Eisner 1933* J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
- Godłowski 1993* K. Godłowski: Die Barbaren nördlich der Westkarpaten und das Karpatenbecken – Einwanderungen, politische und militärische Kontakte. *Specimina Nova Diss. Inst. Hist. (Pécs)* 9, 1993, 65–89.
- Halagan 1991* J. Halagan: Najstarší Germáni na Slovensku (The Oldest Germans in Slovakia). *Vlast. Čas.* 3, 1991, 115–117.
- Kolník 1971* T. Kolník: Přehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. *Slov. Arch.* 19, 1971, 499–558.
- Kolník 1977* T. Kolník: Anfänge der germanischen Besiedlung in der Südwestslowakei und das Regnum Vannianum. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Nitra 1977, 143–171.
- Kolník 1980* T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Nitra 1980.
- Łuczkiwicz 2000* P. Łuczkiwicz: Zur späteisenzeitlichen Bewaffnung in Polen. *Jahrb. RGZM* 47/1, 2000, 355–435.
- Łuczkiwicz 2001* P. Łuczkiwicz: Zum Problem der frühesten germanischen Waffenfunde südlich der Karpaten. In: International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1th–5th centuries A.D. Proceedings of the international conference held in 1999 in Aszód and Nyíregyháza. Aszód – Nyíregyháza 2001, 25–44.
- Pieta 1974* K. Pieta: Sídlisko z doby rímskej v Beluši. *Slov. Arch.* 22, 1974, 89–106.
- Pieta 1982* K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
- Pieta 2005* K. Pieta: Spätlatènezeitliche Waffen und Ausrüstung im nördlichen Teil des Karpatenbeckens. *Slov. Arch.* 53, 2005, 35–84.
- Pieta 2008* K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008.
- Zieling 1989* N. Zieling: Studien zu germanischen Schilden der Spätlatène- und römischen Kaiserzeit im freien Germanien. *BAR Internat. Ser.* 505. Oxford 1989.

Das Kriegergrab aus Cífer (?) und Anfang der germanischen Besiedlung der Slowakei

Igor Bazovský

Zusammenfassung

Einige Forscher halten die Gräber aus Púchov-Ihrište und aus Cífer für einen Beweis des Eindringens von germanischen Kriegerern in das Karpatenbecken während der Spätlatènezeit. In beiden Fällen handelt es sich um ältere Funde mit unsicheren Fundumständen. Die Gegenstände vom angeblichen Grab aus Cífer kaufte im Jahr 1931 das Vlastivedné Museum in Bratislava (heute Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum) von der Firma Kohn an. Als erster publizierte sie Jan Eisner, der für den eindeutigen Bestandteil des Grabes nur das einschneidige Schwert, die Schwertscheide und den Schildbuckel hielt. Für einen wahrscheinlichen Bestandteil des Grabes bezeichnete er: den Speer, die Schere, zwei Messer und die Bronzefibel mit rahmenförmigem Nadelhalter (Abb. 1). Mit dem Grab beschäftigte sich später I. Bóna, welcher es auf der Basis der Fibel mit rahmenförmigem Nadelhalter in die zweite Hälfte des 1. Jahrs vor Chr. datierte und ihm mit der Anwesenheit von germanischen Söldnern im Karpatenbecken in Zusammenhang brachte. Diese Meinung geht von der Voraussetzung der Zuverlässigkeit des Grabkomplexes aus. Im Inventarbuch des Museums ist bei seiner Lokalisierung angeführt: „Fundstelle unbekannt, wahrscheinlich Umgebung von Cífer“ (Abb. 2). Zusammen wurden nur das Schwert, der Schildbuckel und die Schere inventarisiert. Die restlichen Gegenstände einschließlich der Fibel mit rahmenförmigem Nadelhalter wurden mit einem großen Zeitabstand erfasst und ihre Zugehörigkeit zum Grabkomplex ist unsicher. Vom angeführten resultiert, dass die Zuverlässigkeit des Grabkomplexes aus Cífer (?) unsicher ist, seine Datierung und die Lokalisierung sind zweifelhaft. Der Schildbuckel mit sechs Öffnungen für Niete hat eine bikonische Form mit spitzem Abschluss (Dornschildbuckel) und gehört dem Typ Jahn 6, bzw. Zielsing F1 an (Abb. 3). Dieser Typ ist auf einem relativ ausgedehnten Gebiet verbreitet, wobei eines der Gebiete mit hoher Konzentration die Südwestslowakei ist. Er erscheint schon in vorrömischer Zeit und überdauert bis in die Stufe B2, obwohl seit Schwerpunkt in der Stufe B1 ist. Das deformierte Schwert mit fehlendem Griffteil ist längs des stumpfen Klingensrands an beiden Seiten durch eine Rille verziert. Am Griff waren 4 Niete für die Befestigung der hölzernen oder knöchernen Ummantelung und der Rest einer Öffnung für einen weiteren Niet erhalten geblieben (Abb. 4). Im Gebiet der Przeworsk-Kultur kommen einschneidige Schwerter mit ähnlichem Griffteil in der vorrömischen Kaiserzeit und in der älteren Kaiserzeit vor. In der Südwestslowakei sind sie auf dem frühkaiserzeitlichen Gräberfeld Kostolná pri Dunaji zahlreich vertreten. Die Schwerter aus diesem Gräberfeld unterscheiden sich durch eine geringere Länge, Breite, und auch die Klingensform. Der Form nach kann man das Schwert zum Typ Biborski B zählen. Auf der Basis des Schwertes und des Schildbuckels kann man das Grab nur rahmenhaft an das Ende der Latènezeit und in die ältere Phase der frühen römischen Kaiserzeit datieren. Meiner Meinung nach hängt das Grab mit der ersten Welle der germanischen Besiedlung in der ersten Hälfte des 1. Jahrhunderts n. Chr. zusammen.

Abb. 1. Grab aus Cífer (?) nach J. Eisner (1933, taf. LXVII; LXX: 1). 1 – Schere; 2, 4 – Messer; 3 – Schwert; 5 – Lanze; 6, 7 – Nieten; 8 – Schildbuckel; 9 – Beschlag der Schwertscheide; 10 – Fibel. Verschiedene Maßstäbe.

Abb. 2. Evidenz von Gegenständen im Inventarbuch des Slowakischen Nationalmuseums – Archäologischen Museums.

Abb. 3. Eiserne Schildbuckel aus Cífer (?).

Abb. 4. Deformiertes Schwert aus Cífer (?).

Übersetzt von REELS, s. r. o.

Mgr. Igor Bazovský, PhD.
Archeologické múzeum SNM
Žižkova 12
P. O. BOX 13
SK – 810 06 Bratislava 16
igor.bazovsky@snm.sk

